

PERLAI ANTANO BARANAUSKO KARŪNAI

Vasarą Anykščiuose, ant Šventosios kalnelio, tarp bažnyčios ir restorano, kur, kaip aiškino klebonas, buvo tikra girtuoklių Meka, atidengiant Antanui Baranauskui paminklą –daugybė protingų kalbų ir tylus, toks sunkiai nusakomas Sigito Gedos juokas (rami linksmybė, maišyta su liūdesiu ir kartėliu) iš to progreso lietuvių poezijoje, kai tikima, jog vis geriau ir geriau rašytojai rašo, vis daugiau žino ir protingesni, negu prieš šimtą metų ar pusantro šimto, plunksna skrebina – ir paskatino pakalbėt su bičiuliu Sigitu Geda apie Baranauską. Vaikystėj, kai sekmadieniais vis važiuodavom iš Utenos į Anykščius siauruoju, Baranausko laikus menančiu geležinkeliu pro Stabalankius, Trumbatiškį, Rubikių plytinę pas Vienuolį, kai trainiodavomės sode apie klėtelę, man neatrodė – ir dabar lyg ir ne visai atrodo, kad Baranauskas miręs: jis tarytum nei mirė, nei gimė, bet va šitaip visados buvo kaip dangus ir siaurasis geležinkelis. Juk nuo kūdikystės laikų ateidavo Baranauskas kaip Šventoji Dvasia per Kalėdas, kai stalas būdavo uždengiamas balta su raudonom monogramom jo staltiese. O už lango šliaužia kareiviai Kuktiškių link miškinių gaudyt, šaudyt, žudyt, už lango draugas Bulatovas skuba į paskaitą mokytojų kamuot, aplink skurdas, baimė, ašaros, tamsa, gal todėl stalas atminty toks akinamai baltas kaip pati šviesa? Kai skaitai apie kalnus kelmuotus, girių, virtusių pūstynių griuvėsiais? Lyg po atominio karo? Na, rodos, kas čia labai jau baisaus: iškapojo, gamta galinga, prie visų valdžių, net prie komunistų atauga... Ir tas pats prie Anykščių esantis šilelis juk tikrai ne pats išpūdingiausias Lietuvoje, o kokių yra sengirių! Bet, matyt, čia ne girios, o pirmapradžio peizažo, užburiančio lietuvių sielą, sielos katastrofa ir skausmas, tragedija, lyg negrižtamai praradus rojų! Gal, sakau, prarasto Rojaus mitas toks universalus ir senas, juk kiekvienas gimdamas tarsi pakartoja tą išvaymą, tą katastrofą, kurią jaučia kūdikis, palikęs saugų, mielą motinos iščių pasaulį? Atsidurdamas amžino gaudesio, aštrių garsų, šalčio, skausmo pasauly.

– Mes nesuprantam „Anykščių šilelio“, – ryžtingai sako Sigita. – Ir dabar, ir anksčiau nesupratome. Ir tai yra tikra lietuvių poezijos nelaimė. Ne tik poezijos – ir tapybos, ir muzikos... Kiekviena tauta privalo turėti savo šventuosius raštus. Kur tos mūsų šventos knygos? – vis klausinėja lietuviai patys savęs, kur tie išties sakraliniai tekstai? Ir amžinai ieško savo sielos pirmavaizdžio. Galim vadint tai tautine siela ar kitaip. Visos lietuvių idėjos nukreiptos į praeitį, ieškant šito sakralinio mito. Galim su tuo nesutikti, ginčytis, bet galim ir paprasčiausiai pasakyti: jeigu šito sielos pirmavaizdžio nėra, jeigu pasaulyje įvyko katastrofa, tai žmogaus siela taip sutverta, kad atsistato. Sudega namai, supleška kaimo architektūra, nieko nelieka, bet žmogus žino, kaip statytis, kur šiaurė, kur pietūs, kur žemė, kur dangus, nes iš to susideda mūsų gyvenimo būdas. Kokios gi Čiurlionio ar Baranausko nelaimės buvo? Kokie pirmieji atsiliepimai apie „Anykščių šilelį“? Kad tai gamtos aprašymai, kad provincialų darbas! Tokia Vaižganto mintis, taip apie Čiurlionį išsitarė.

– Ai, ai, betgi Vaižgantas, toks šviesuolis! – stveriuosi už galvos. – „Dėdes ir Dėdienes“ parašė, tokį įstabų Mykoliuką davė. Kuo tai paaiškint?

– Lietuviai buvo auklėjami svetimos kultūros, svetimos literatūros pavyzdžiais, iš čia – menkavertiškumo kompleksas. Jie manė, kad viskas geriau kitur. Vaižgantas, Jakštas nesuprato Čiurlionio paveikslų. Atmetus, tarkim, simpatijas-antipatijas, net ir gerų norų turėdamas, Vaižgantas gal ir nebūtų Šilelio supratęs, jam autoritetai buvo lenkų, rusų, prancūzų literatūros pavyzdžiai.

Nesuprato, kad lietuviai savo sieloj turi universalios tiesos, gali daryti tokius pačius ar geresnius daiktus. Šitą mintį kitaip varijuoja Cz. Miłoszas (Milošas), kalbėdamas apie prieškarinę, iš Vilniaus kilusią inteligentiją, atėjusią į Paryžių iš Rytų Europos: JIE PASIMETĖ EUROPOS AKIVAIZDOJE. Esą visko matas – Europa: Roma, Paryžius ar Amerika. Perdėtas drovumas, kuklumas virsta sunkia našta. Šventas Pranciškus Asyžietis talentu, išsilavinimu buvo gal mažesnė „asmenybė“ nei Baranauskas, bet turėjo laimės gyvent Popiežiaus pašonėj. Ten visą laiką vyko konfliktas tarp tamsios minios ir Popiežiaus. Rask tu Lietuvoj žmogų, drįstanti prieštarauti Popiežiui! Ten žmogus nebijodavo rėžti į akis tiesą. Ranką mes dar galim Šv. Tėvui pabučiuot, bet ginčytis – jokiū būdu! Ir dėl šitokio mąstymo mažos, „provincinės“ kultūros liko neįvestos į kontekstą. Ligi šiol nesugriautas europocentrizmo mitas. Daug kam lietuvių tapyba ar muzika – „kažkas panašaus į lenkų ar rusų“.

– Vis dėlto nesuvokiama, kad ir lietuviai patys gali padaryt poezijos vyną, kad jų sieloj kristalizuojasi kažkas labai vertinga. Kiek kamavosi lietuviai dėl epo? Nėra epo! Kodėl neturim? Su Šilbajoriu šnekėjom: kaip jam, tokiam moderniam literatūrologui, atrodo Tomo Venclovos metodas: Brazdžionį su Miłoszu lygina. Ar ne juokinga? – sakau Šilbajoriui ant šitos pačios sofos sėdėdamas, – nes lenkai pasiklausę tokios kalbos galvoja: jeigu tai panašu į mūsų Miłoszą, velniam aš tą lietuvių skaitysiu ir vargsiu, iš anksto aišku, kad prasčiau. Arba kiti pavyzdžiai... Širvys maždaug...

– *Maždaug kaip lietuvių Jeseninas?*

– Taigi, žūtbūtinis ieškojimas adekvačios figūros kitoje literatūroje... Taip ramiau. Einant tokiais keliais visi mūsiškiai atsiduria, susitinka būtinai Maskvoj ar Varšuvoj. Tai labai parankus metodas didelėms tautoms! Ar jūs turėjot Tolstojų? – šitokį priekaištą iš rusų girdėdavom. Kas mažam lietuviui belieka – ieškot lietuviško kraujo Tolstojaus gyslose. Bet tai jau kalba ne kultūros lygmenyje.

Verčiau tokią didelę armėnų X amžiaus Grigoro Narekiečio „Sielvartingų raudojimų knygą“. Man labai patinka toks paprotys: besituokiantiems armėnams dovanojama ta knyga... Kiekviena šeima privalo ją turėti. Pradėjau tada galvoti, o kurgi lietuviška sakralinė knyga? Jeigu tokių knygų nebuvo sukurta trečiame ar dešimtame amžiuje, tai gal jos buvo sukurtos devynioliktime? Kada kilo ir poezijoj, ir kultūroj susidomėjimas viskuo, kas lietuviška? Ar tikrai „Anykščių šilelis“ yra aukštos prabos literatūra? – klausia savęs Sigitas Geda. – Aš esu skaitęs labai daug poezijos, labai daug verčiau. Tikrai galiu pasakyti, kad tokio daikto kaip „Anykščių šilelis“ kitur nėra! Čia netinka tie masteliai, kuriais matuojami Puškinas, Lermontovas, Maironis, Mickevičius. Sakiau: gali būti padarytas vynas vien iš savo uogų, vaisių, žolelių... savo vandens, kvapų. Koku būdu įvyksta fermentacija, koku būdu vynas tampa ypatingu, vieninteliu, matyt, beviltiška aiškintis. Ir tada, kai tokiam vynu niekaip nerandama, kaip įprasta, svetur pavyzdžių, pamatai, kad pasaulietinės literatūros pavyzdžiai neegzistuoja Baranauskui, jis juos „lenkia“ – ir tada mums ateina į galvą sąvoka: RELIGINĖ POEZIJA. Aš kiek abejojau tokia metodologija, bet teko šnekėtis su vertėju, politologu, labai išmanančiu pasaulio poeziją, besidominčiu pasaulio religijų istorija Vladimiru Mikuševičium. Rašytojų sąjungoj jis skaitė paskaitą apie armėną Narekietį ir vokiečių poetą Gottfriedą Benną (Gotfrydą Beną), kuris ieškojo Dievo psichoanalitinėje plotmėje. Tada kai kas pradėjo svečiui priekaištaut: kaip, girdi, galima gretinti tokius tolimus dalykus – X amžiaus armėnų ir XX amžiaus vokiečių poeziją. Todėl galima priekaištaut dėl Baranausko ar Švento Asyžiečio paralelės, kaip juos gretinti? Ogi ten, kur yra TIKĖJIMAS DIEVO DALYKAIS, LAIKAS NETENKA PRASMĖS.

– *O Maironis?.. – klausiu.*

– Maironis? Jeigu rimtai kalbam apie lietuvių sielos pirmavaizdį ar pasaulėvaizdį, tai jį regim „Anykščių šilely“ ir kituose Baranausko kūrinuose, o kai šalia pastatai Maironį, tai aiškiai matyti... lyg tai būtų Baranauskas... numelioruotas! Kas yra kas, aiškiai matyti. Kai Maironis, vildamasis, kad Baranauskas jį supras, siuntė savo pirmuosius eilėraščius...

– *Maironis Baranauską Milžinu vadino, Tėvu!..*

– Aš įtariu, kad Baranauskas šitą pajutęs... Klausyk, Sauliau, – sako Sigitas, – gal ir pats iš savo praeities pastebėjai: viena vertus, tau savimeilę paglosto, kai tave kas nors labai geru rašytoju vadina ir savo mokytoju, bet kitas dalykas, kad tave, tavo stilių taip numelioruoja. Juk visos Maironio idėjos iš Baranausko! Su Maironiu prasideda lietuvių poezijos siaurėjimas. Kiek turi Maironis idėjų, vadinamų poezijos ideologija – tris, keturias? O Baranauskas visas skęsta tokiuose meilės, amžinybės, kitaip sakant, religiniuose vaizdiniuose. Iš Baranausko galima ištraukti visas lietuvių poezijoj vartotas idėjas – ir tautinio atgimimo, senovės ir rojaus... begales niuansų. Baranausko galybė slypi kosminėj pasaulejautoj... Kaip Čiurlionio.

– *Iš kur? Ėgliakalnio piemenėlis žvelgia iš tokių aukštumų! – įsismaginu ir as, – kalnai, è ant tų kalnų!.. Galybė kokia! Himalajai, po kojom! Žemės Stogas...*

– Kosminis pojūtis, – šaukia Sigitas Geda, ir jo įstabi dukrelė Uršulė gražiom, visados šviesos pilnom akytėm žiūri tarpdury į savo tėvelį ir jo svečią.

– Skandinavijos... šiaurės tautų mitologijoj laikas suvokiamas kaip besikartojančių katastrofų ir atgimimų seka, ne taip, kaip judėjų ar graikų – pietų kraštų, iš kur atėjo krikščionybė. Baranauskas labai senos šiaurinės religijos reliktas! Kai lyginam jį su Maironiu, akis rėžia masteliai. Maironis arba Mickevičius, ar Puškinas yra puikūs... puikūs salonų liūtai. Jų grožis saloninis: gražūs kaip iš Saksonijos porceliano... Romansas, operetė – labai gražu. Jie yra tikrai dideli poetai, mes jų nesumažinsim šitaip šnekėdami, kad jie netoli saloninio kičo ribos...

– *Sigitai, – sakau, – nebūk žiaurus. Juk toks grožis, mielas kaip Saksonijos porcelianas, tarytum patogesnis poezijos etažerei. Tai lyg patogios ašelės, rankenėlės paimt poezijai Juk kiek džiaugsmo skaitovams suteikia galimybė, kaip kartais matom, „Anykščių šilėlių“ vien kukuot, švilpaut paukščių balseliais; sugrot ne vargonais, o moliniais švilpukais.*

– Dar vienas momentas, kuris trukdo žmonėms suprasti Baranausko poeziją. Tai iki Czesławo Miłoszo tokia populiari mintis, kurią jis irgi varijuoja: lietuviai, ko gero, būtų nepralenkiami gamtos aprašinėtojai! Kas neaišku lenkiškos kultūros ar vokiško auklėjimo žmogui? Juk tas Šilėlis Baranausko suvokiamas kaip Dievo apreiškimas!

– *Žinai, kokia man mintis atėjo būnant Lenkijoje? Kur ten yra Dievo vieta? – klausiu, prisiminęs Jaunimo teatro gastroles į Lenkiją tuoj po Solidarumo sutriuškinimo. – Krokuvoj supratau, kad ten Dievo vieta bažnyčioj. Pirkau iš moterėlės suvenyrą, esu vėpla – nemoku su pinigais, ypač su nepažįstamais, gal kokį šimtą kartų daugiau sumokėjau – apgavo moterėlė. Paskui, žiūriu, šmurkštelėjo į katedrą, viens du atliko išpažintį ir vėl iš naujo prekiauja. Taip tarytum patogiau mūsų dienų pragmatiškam žmogui, kai Dievas, kaip ir šuo, žino savo vietą ir laiką... O kai Dievas, Baranausko Dievas yra visur – ištirpęs Anykščių šilėly? Juk, rodos, jis stovi už kiekvieno medžio ar akmenis, žolės... rodos, tuoj tuoj jį pasieksi, dar žingsnis ir pasieksi jį.*

SIGITAS GEDA: – Kaip atsirado Čiurlionio paveikslas „Ramybė“? Iš pradžių Čiurlionis piešia Jehovą, ranka pati improvizuoja... pats nejaučia, kaip tas vaizdas ištirpsta ir lieka RAMYBĖ. Čia Dievas nėra sužmogintas. Jis kaip didžiulė Visatos siela... Galutinis kosminis Dievas! Baranausko poetinis įkvėpimas, meditacija ne estetinė, o religinė – iki ekstazės, kai staiga lyg ant adatos smaigalio sutalpinamas visas pasaulis... Medžiai ir tie gyvuliai, ir istorijos virpuliai, ir paukščiai, ir spalvos. Begalinis žmogaus sielos atsivėrimas pasauliui! Visos senos religijos per medžius jaučia ryšį su protėviais. Kuo pavirsta mūsų palaikai? Koks artimiausias įvaizdis? Medis, augalas. Ta giria tada nėra tiktai šiaip sau giria, o visa mūsų... kaip čia pasakyt... visa mūsų gamtinė tauta, pavirtusi žiedais, kvapais...

– Ir ištirpusi tyloje. Vidurnakty, kai medžiai šventa kalba šnibžda... – Taip, – tęsia Sigitas, – toje kosminėje tyloje. Visa tai aš vadinu transcendencijos profiliais. Tai irgi kosminiai etiudai, kaip Čiurlionio piešiniai. Tai nėra šiaip sau medžiai, šiaip sau jūra. Ir kas šneka apie „Anykščių šilelį“ kaip apie konkretų šilelį Anykščiuose, tas panašus į žmogų, kuris Druskininkų kurorto miške ieško Čiurlionio. Šita Baranausko ekstazė yra daugiau negu epiškas pasakojimas, čia atsakymas tiems, kurie jaudinasi, kad neturim epo. Juk čia glūdi didieji lietuvių mitai – Eglė žalčių karalienė, mitas apie žemės sukūrimą, kaip Velnias nešė Puntuką. Lyrinėje meditacijoje ištirpsta epo elementai. Žmonės, kurie mano, kad lietuvių kultūra būtinai turi sietis su senovės Graikija, su Paryžiaus salonais, pamiršta, kad viskas turi augti iš savo žemės.

– *Juk tautos genofondas, kaip dabar sakoma, labai susijęs su gamtovaizdžiu.*

Sigitas Geda tyli, pasižiūri į tolį pro akinius ir staiga pergalingai nusijuokia. Ką, galvoju, dabar vėl pasakys, kokius polius mums į sąmonę įvarys?

– Kiek galima?.. – klausia, – reikia pagaliau įsisąmonint, kad Baranausko Šilelis – PATI AUKŠČIAUSIA LIETUVIO SIELOS GAIDA!..

– *Visi moka „Anykščių šilelio“ bent kelias eilutes mintinai, juk kiti varnas ir žvirblius mieste teatskiriantys iš viso paukščių būrio, pažįsta poeto dėka kokį nors šilelio kukutį ar gali apytiksliai įsivaizduot kaip šaukia antys – PRY, PRY, suskridusios į liūną; be abejo, visi gerbia, visi myli poetą, bet vis dėlto „Anykščių šilelis“ – plonytė knygelė, ne stori poezijos tomai, kaip dabar priimta, ir kažkaip niekam, net chrestomatijų rašytojams nekyla ranka pripažinti, kaip savaimė suprantamą dalyką, net įrodymų jokių nereikalaujanti, Baranausko Šilelį – pačia aukščiausia lietuvių sielos gaida! Kodėl?*

– Todėl, kad mes, Sauliau, nesam supratę labai elementaraus dalyko: KAS MES ESAM! Ir kur mes einam? Taip, Baranauskas aukščiausia gaida... panteistinė, kosminė, o po jo juk prasideda profesionalios poezijos raida, matom tokias išskleistines figūras – Maironis ar Baltrušaitis, ar Aistis, bet jie kultūros, ne gamtos poetai. Mes tarytum neturim savo istorijos, kultūros, literatūros, – sako Sigitas Geda, – mus vis turi atrast kiti žmonės, ne mes patys! Lengviau mūsų muzikai ar dailei, o poezijai?.. Čia gi garsas mirtinai suaugęs su prasme. Ir Baranauskas turi būti giedamas. Tai kaip lenkas, prancūzas ar vokiečiai galės išgirst tokią giedančią mistišką sielą? Skaitys vertimą ir tuoj pradės ieškot pavyzdžių: į ką gi čia Šilelis nusižiūrėtas, į kokį lenką ar vokiečių? Baranauskas vis dėlto tebelieka mūsų literatūros paraštėse, lieka kaip Nesuprastas Titanas. Gal jis ir pats iki galo nesuvokė, ką klėtelėj sukūrė? Mus mokė, kad literatūra vystosi, tobulėja, gerėja, mūsų rašytojai vis talentingesni, gudresni. Bet jei literatūros pradžioje nėra savos „Iliados“ ar „Odisejos“, tokiai literatūrai sunku. Nebūtina turėti Dzeusą, dievų panteoną, statyt jiems šventyklas, skulptūras. Galim gretinti Lietuvą su rytietiškom kultūrom. Japonai irgi neturi panteonų, galima vaizduot medžio šakelę, lašą, žiedą – kokie nors japonų haiku tik trys eilutės – net ne dešimtis Šilelio puslapių – bet kokie šedevrai! Mes nesuprantam, kad mūsų grožis miniatiūrinis. Japonai ar kinai didelius dalykus sakytum uždaro į mažas dėžutes. Tai yra stebuklas. O kiek tas mažas lietuviškas dievukas buvo sukaupęs didybės ir energijos? Norėdami būti labai dideli tą energiją iššvaistėm. Man kartais regis, kad į senatvę Baranauskas kažką pamiršo, nes „Anykščių šilelis“ buvo neišklaustas! Kaip ir Čiurlionio paveikslai nesuprasti. Čia jo didelės dramos priežastis persimetė į bendresnius, priimtinesnius visuomenei dalykus.

– *Bet su tuo pačiu milžino užmoju ir galybe?*

– Taip, ir jo titanišką prigimtį liudija dar viena – utopinė idėja. Sakiau, kad tikrai didelis poetas turi turėti utopinių idėjų. Apskaičiuoti pragaro tūrį! Tai kosminė idėja, ir armėnų Narekietis X amžiuje norėjo apskaičiuoti „žmonių nuodėmių daleles, išbarstytas visatoje“.

– *Apskaičiuodamas pragaro tūrį, tarytum suvarai visą pasaulio blogį į matematinę formulę lyg į spąstus, – sakau. – Įklampini Šėtoną lyg pasibaisėtiną vabalą gintaro gabale ir įvedi Dievo tvarką!*

– Kaip yra didelių poetų pastebėta nuo Mallarme (Malarmé) laikų, – poezija ir muzika beveik suvedama į matematinės formules. Nėra esminio skirtumo tarp aukštosios matematikos ir muzikos ar poezijos. Šitas Baranausko kosminis planas ir liudija, kad visa tai, ką jis darė „Anykščių šilely“, kitais pavidalais prasiveržė kitoje veikloje. Kad ir lingvistinės jo teorijos – noras kažkokiu būdu atstatyti dievišką tvarką.

– *Sakytum darbuojasi Dievo pavyzdžiu, lyg kurdamas pasaulį, su harmonijos, geresnio pasaulio, prarasto Rojaus ilgesiu ne porceliano statulėles, ne rožes salone siuvinėdamas. Arba toks, berods, iš jo laiško sakiny: kaip išlikt šiaudui, kai uolos lydysis!.. Žiūrėk, Sigitai, kokia, sakytum, atominių sprogimų, ugnies, išlydančios biblinius Sodomos ir Gomoros miestus temperatūra! Tarytum tų baisių išbandymų, kurie bloškė mažą tautą kaip šiaudą į dvidešimto amžiaus karų, okupacijų, naikinimo pragarišką ugnį, išpranašavimas. Hamletiškas šiaudelio klausimas: kaip išlikti! Jo sielos katastrofa, praradimai, matyt, buvo milžiniški ir visam gyvenimui. Kodėl jo kelionė į Peterburgą tokia, lyg paliekant vienus kapus, ugnį, pasaulio pabaigą?*

Daktarė Mikšytė jaunojo Baranausko jausmą Karolinai Anykščiuos iš scenos vadino tokiu labai mokslišku žodžiu – adoracija, tokiu steriliu, kuris kažkodėl atsiduoda preparavimo ar medicinos įrankiais. Karolinos dienoraščiai sudegė. Baranausko byloj irgi viskas tvarkinga. Žinoma, jei tikime, kad rankraščiai nedega ugnį, kaip mokė Bulgakovas, tikrai, matyt, išlieka tai, kas ir turi išlikti. Popieriai sudegė, bet kokia temperatūra liko!.. Čia gi net ne Mykoliukas ir Severiutė. Čia, jaučiam, turėjo būti Baranausko sieloj baisi netektis. Kaipgi kitaip gims tokia pribloškianti (nors kas čia tokio, rodos – mišką iškirto, ataug!) senovės graikų dramų ar Biblijos pranašų prie sugriautos Jeruzalės aimana?

– Kaip rūmai sugriuvę... pūstynė... Mes gi, Sauliau, nesuvokiam – kokie baisūs kataklizmai dėjosi Baranausko sieloj. Mes matom tik mažus, tarsi ugnikalnio išlydytos lavos išmestus gabaliukus, tuos didelės dramos menkus fragmentus. Šiaurietiškos, skandinaviškos dramos. Baranausko tikrai negali įtart jokia erotika... – juokiasi ir kraipo galvą mano pašnekovas... Tai pirmapradės skaistybės pavyzdys. „Anykščių šilelis“ alsuoja nemeluota skaistybe, tai panašu į atsiskyrėlių, šventųjų išgyvenimą. Maironis šiek tiek kitoks, jo šventas jausmas šiek tiek atskiestas. Jis šiek tiek „meluoja“, rašo apie jūrą, išsisupusią plačiai vilnimis, o iš tikro – tai ten moteris. Kaip ir atmintiname „Jau niekas tavęs taip labai nemylės...“ Jis yra rūmų arba, kaip amžinatilsį filosofas Mikutis sakydavo, jis yra Bažnyčios prieangio poetas. Baranauskui ne tiek rūpėjo bažnytinė karjera, lingvistika, jam rūpėjo matematika... Kokiais tempais jis eikvojo savo sveikatą! Aš tada, Anykščiuose, nedrįsau daktarei Mikšytei pasakyti, kad reikėtų jos knygos visą pabaigą pakeist... Didelį savo gyvenimo darbą padariusi, nesuvokė Baranausko asmenybės? Padarė jį tokį, koks maždaug dabar reikalingas! Jeigu būtų penkiasdešimtieji metai, Baranauskas būtų toks!.. O dabar devyniasdešimti! Jo senatvės metai peršami mums kaip nesėkmė, kada jis užsimojo išversti Bibliją. O tai tas pats grandiozinis jo noras, padaryti savo Šv. Rašto versiją... Užmojis tolygus „Anykščių šileliui“. DUOTI LIETUVIAMS TIKĖJIMĄ! Kiekvienas didelis poetas į senatvę būtinai atsidaužia į šitą... visuotinės religijos modelį! Tas pats ištiko armėnų Narekietį ir, beje, Miłoszą. Ir kas dar: kažkodėl laikoma nesėkme, kad jis ėmė versti iš Vujeko vertimo. Mikšytės knygoj šitas Baranausko vertimas traktuojamas kaip anachronizmas! Žiūrėk, kas pagal ją išeina: pirmoji Baranausko klaida, kad jis pasirinko anachronišką Vujeko vertimą. Iš Jakšto-Dambrausko tai nejučiom iki Mikšytės atėjo. Bet kas yra? Miłoszas, kuris vertė „Giesmių giesmę“ ir kai kurias Šv. Rašto knygas į lenkų kalbą, ir Psalmes... Jo troškimas buvo sukurti lenkų sakralinę kalbą. Ir Miłoszas atsimušė į tą Vujeko vertimą, kuris buvo darytas XVI amžiaus gale, ir pasakė, kad tai yra geriausias... Ir vertė iš Vujeko! Nes ten surasti geriausi atitikmenys tarp lotynų ir lenkų kalbų. Tai ir Baranausko gyvenimo vainikas Mikšytės knygoj visiškai nesuprastas. Kokia galėjo būti literatūros istorija, jei Šventraščio vertimai – ir Bretkūno, ir Vujeko į lenkų

kalbą buvo apskritai išrauti iš sąmonės. Tada kokie masteliai ir pavyzdžiai lieka? Juk vienas daiktas pažįstamas per kitą. Jeigu rašai apie lietuvių – žiūri, kas buvo lenkų ar rusų daryta.

[...]

1995 m. „Šiaurės Atėnuose“

Sigitas Geda, *Man gražiausias klebonas – varnėnas*, Vilnius: Vyturys, 1998, p. 145–158.